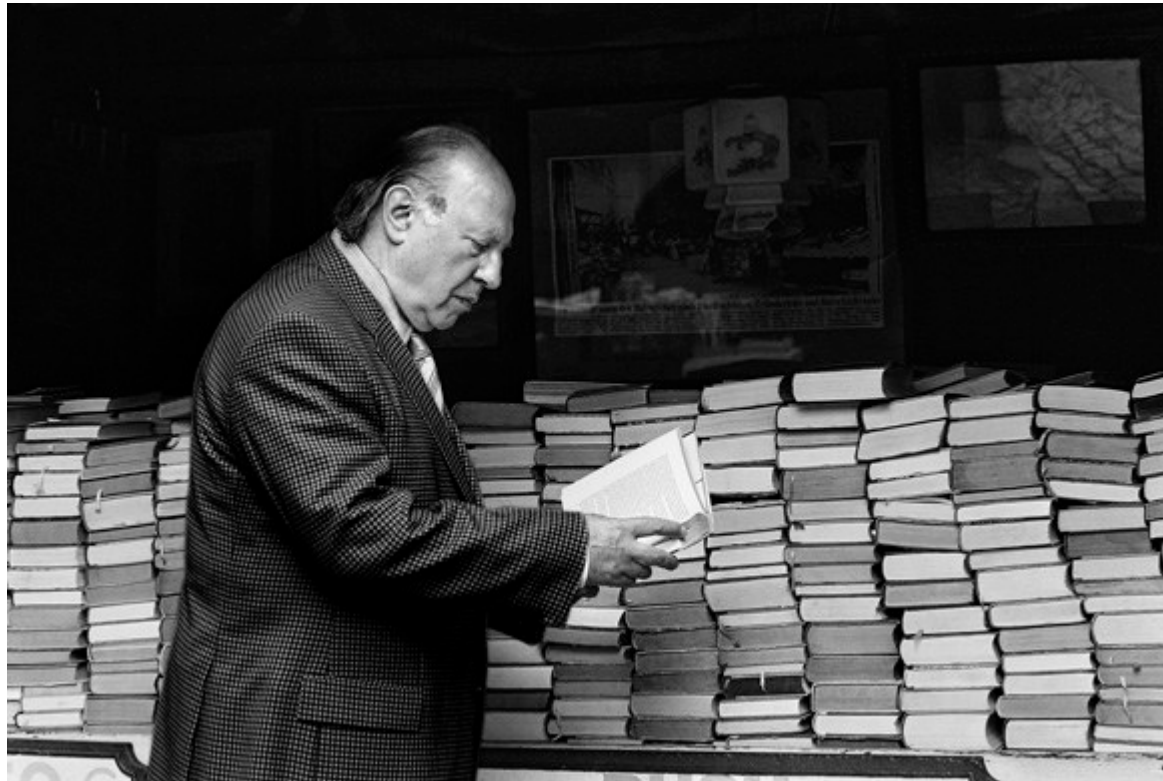

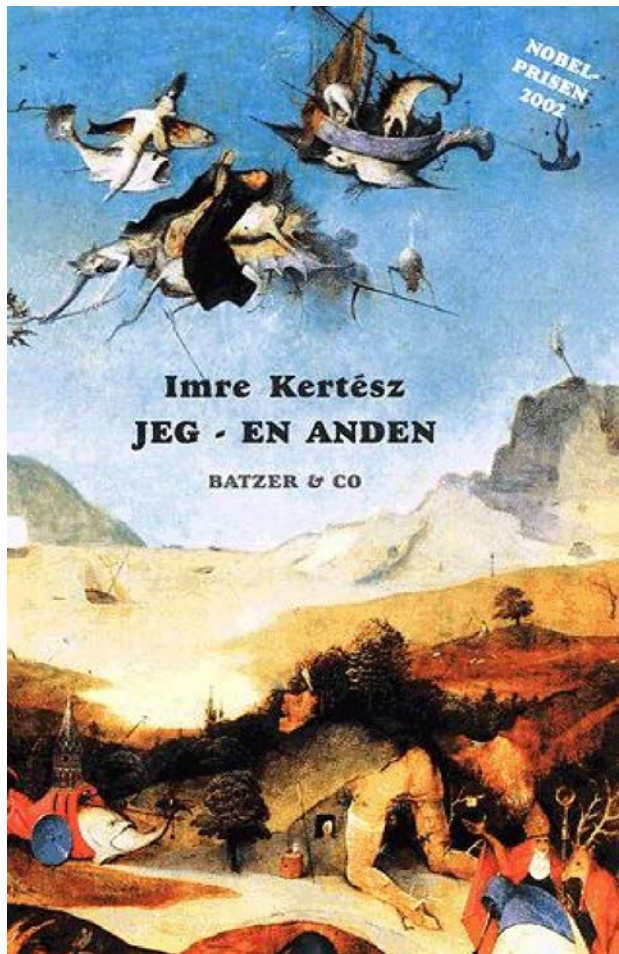
“en trøst der hævner alle forsmædelser”.
Noter til brug af “Den grimme Ælling” i undervisningen.

Imre Kertész (1929-2016)

Imre Kertész modtog i 2002 Nobelprisen i litteratur “for writing that upholds the fragile experience of the individual against the barbaric arbitrariness of history”

Senværket består primært af essays og dagbogsoptegnelser

Dagbogsnotater fra 1991-1995 og filosofiske overvejelser over menneskets væsen præget af forfatterens indespærring i Auschwitz. Den ungarnske originaludgave er fra 1997 (da. 2003).

Dagbogsoptegnelse fra 1994-5 (Kertész)

“Jeg har endnu aldrig underkastet den graverende omstændighed at *Den grimme ælling* var min barndoms yndlingseventyr en nærmere analyse. Jeg læste det mange gange og græd hver eneste gang mine modige tårer over det. Jeg kom i tanker om det på gaden, i sengen før jeg faldt i søvn osv., som en trøst der hævned alle forsmædelser. Det siger formodentlig mere om mit livs hemmelige grundsætninger end de store læseoplevelser fra ungdomstiden, som jeg ellers troede havde ændret mit livsforløb afgørende, havde bestemt mine veje – eller vildveje” (s. 68)

To spørgsmål:

- Hvordan læser Kertész “Den grimme Ælling” som barn?
- Hvordan læser Kertész sin barndoms intense læsning af “Den grimme Ælling” som en ældre mand i midten af 60’erne?

Polanyis *Den tavse dimension* (1966)

MICHAEL POLANYI (1891-1976) var en ungarsk-britisk polyhistor.

“Vi har I første omgang betragtet tavs viden som det at vide mere end vi kan redegøre for” (s. 24)

Johannes Larsen (1930)

Citatet til illustrationen

”Og Vinteren blev saa kold, saa kold; Ællingen maatte svømme om i Vandet for at holde det fra at fryse reent til; men hver Nat blev Hullet, hvori den svømmede, smallere og smallere; det frøs, saa det knagede i lisskorpen; Ællingen maatte altid bruge Benene, at Vandet ikke skulde lukkes; tilsidst blev den mat, laa ganske stille og frøs saa fast i Isen.

Tidlig om Morgenens kom en Bondemand, han saae den, gik ud og slog med sin Træsko Isen i Stykker og bar den saa hjem til sin Kone. Der blev den livet op”

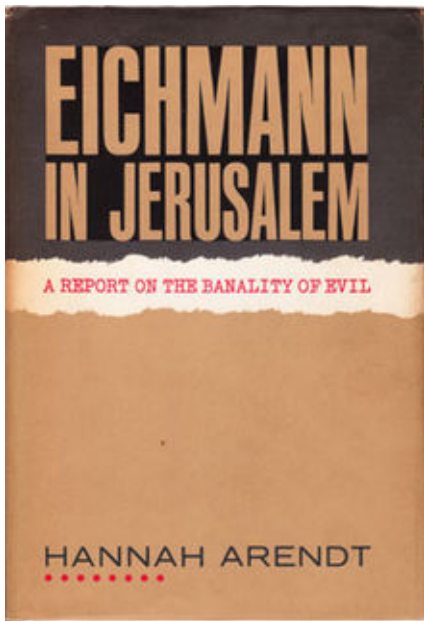
Delkonklusion

Som barn i 1930'ernes Budapest har Kertész læst "Den grimme Ælling" som en allegori over livets sværhed og uretfærdighed. Hans tavse viden kan muligvis formuleres som den indsigt, at livet kan være en kamp for overlevelse. Eventyrets slutning gjorde det muligt for ham at bruge eventyret terapeutisk ("en hævn over alle forsmædelser").

Dagbogsoptegnelsen forsat

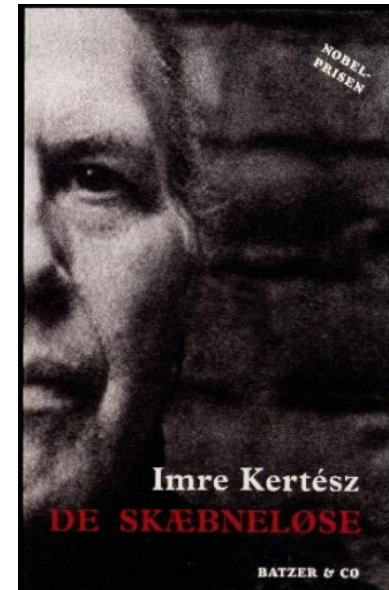
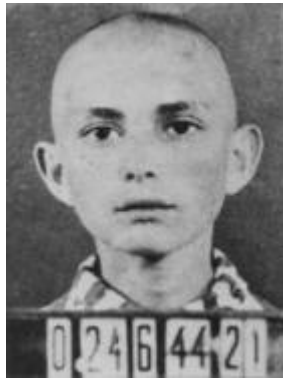
“I forlængelse af Freuds idé, ifølge hvilken de hedenske germaners modstand mod kristendommen kan være medvirkende årsag til tyskernes antisemitisme – den kristne tro er jo et barn af den jødiske monoteisme – bør det nævnes at den omstændighed at jøderne tilmed er bibelens udvalgte folk, også kan have spillet en vis rolle i Endlösungsens dybdepsykologi. De ville udslette skriften. De ville være alene. Uden love”

“Ondskabens banalitet”

De skæbneløse (1975)

- ""Sorstalanság" - Som 15-årig i 1944 deporteres fortælleren, der er ungarsk jøde, til Auschwitz og Buchenwald.

Slutordene i *De skæbneløse*

- “Der eksisterer ikke den umulighed som vi ikke skulle kunne gennemleve på naturlig måde, og på min vej, jeg ved det allerede, lurer lykken på mig som en uundgåelig fælde. For selv der, i skorstenenes skygge, i pauserne mellem alle lidelserne var der et eller andet som mindede om lykke. Alle spørger kun om fortrædelighederne, “rædslerne”: skønt for mig forbliver denne oplevelse den mest mindeværdige. Ja, jeg burde fortælle dem om netop det, koncentrationslejrens lykke, næste gang de spørger. Hvis de da spørger. Og hvis jeg ikke selv glemmer det”.

Slutordene i “Den grimme Ælling”

Det gjør ikke noget at være født i Andegaarden, naar man kun har ligget i et Svaneæg!

den følte sig ordenlig glad over al den Nød og Gjenvordighed, den havde prøvet; nu skjønnede den just paa sin Lykke, paa al den Deilighed, der hilsede den. - Og de store Svaner svømmede rundt omkring den og strøge den med Næbet.

“mit livs hemmelige grundsætninger”

“Det siger formodentlig mere om mit livs hemmelige grundsætninger end de store læseoplevelser fra ungdomstiden, som jeg ellers troede havde ændret mit livsforløb afgørende, havde bestemt mine veje – eller vildveje”

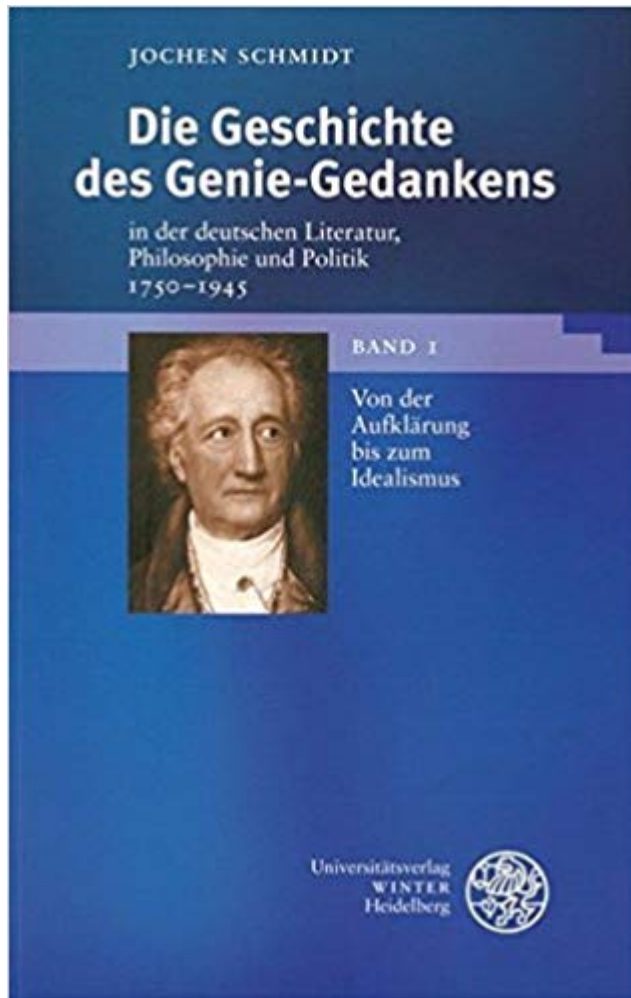
Kertész som centraleuropæisk forfatter

- Forfattere i ung- og manddom: Nietzsche, Hofmannsthal, Schnitzler, Freud, Roth, Wittgenstein, and Canetti
- Forfattere i barndom: blandt andre H. C. Andersen

“mit livs hemmelige grundsætninger”

Kertesz har muligvis i 1994-95 set eller tænkt over, at hans narrative formsprog og fremhævelse af lykkebegrebet i *De skæbneløse* og i et større perspektiv hans forståelse af sit eget livs forløb er påvirket af Andersens eventyr.

Jochen Schmidt (1938-)

Tyche/Fortuna og Agathos Daimon

Begyndelsen på Pindars første olympiske ode

OLYMPIA 1

Best of all things is water; but gold, like a gleaming fire
by night, outshines all pride of wealth beside.

But, my heart, would you chant the glory of games,
look never beyond the sun

by day for any star shining brighter through the deserted air,
nor any contest than Olympia greater to sing.

Horats' hyldest til Pindar

- Ode 4,2

Like a rain-fed river running down from the mountains and
bursting its banks-

Seething, immeasurable, deep-mouthed,
Pindar races along in spate,

winning the laurel of Apollo as he rolls
new words down the bold current
of his dithyrambs, rushing along in rhythms
that know no law

Begyndelsen på Goethes hymne “Harzreise im Winter” (1789)

- Dem Geyer gleich,
Der auf schweren Morgenwolken
Mit sanftem Fittich ruhend
Nach Beute schaut,
Schwebe mein Lied.

Denn ein Gott hat
Jedem seine Bahn
Vorgezeichnet,
Die der Glückliche
Rasch zum freudigen
Ziele rennt:

Oehlenschlägers *Aladdin* (1805)

- *STEMMEN FRA LAMPEN.* Giv Eder kun tilfreds, I smukke Stene!
En anden Ild snart tænder sig paa Stand.
Troer ikke det er mig, som lyser ene;
I Bierget flammer der en evig Brand.
Nu Skiebnen har en Lykkelig forundet
At trænge dybt udi Naturen ind.
Da først det store Underværk er fundet,
Naar Øiet blander sig med Biergets Skin.
Naar Intet længer Jordens Hersker blinder,
Da seer han Undervirkning rundt omkring;
En Aand til at udrette Alt han finder,
Og Harmonia skienker ham sin Ring.
Den fierner fra hans Hierte Angst og Krampe,
Den gjør ham let og lykkelig og mild,
Mens Helligdommenes dybtfundne Lampe
Udretter Alting med sin Himmelild.

Tuche/Daimon versus arv/miljø

- Da følte den sig ganske undseelig og stak Hovedet om bag Vingerne, den vidste ikke selv hvad! den var altfor lykkelig, men slet ikke stolt, thi et godt Hjerte bliver aldrig stolt! den tænkte paa, hvor den havde været forfulgt og forhaanet, og hørte nu Alle sige, at den var den deiligste af alle deilige Fugle; og Sirenerne bøiede sig med Grenene lige ned i Vandet til den, og Solen skinnede saa varmt og saa godt, da bruste dens Fjedre, den slanke Hals hævede sig, og af Hjertet jubledede den: »saa megen Lykke drømte jeg ikke om, da jeg var den grimme Ælling!«

Hvordan kan man bruge “Den grimme Ælling” i skolen?

- *De skæbneløse* er (har været?) fast pensum i ungarnske skoler. Den kunne også læses i danske skoler. Og man kan sammenligne den med “Den grimme Ælling”.
- Undgå banalisering / infantilisering (Disney, Jannik Hastrup og Dan Turell)

Disneys “The Ugly Duckling” (1939, 9 minutter)

Ællingen (svanen) kigger på sig selv

Ællingen bliver adopteret af en svanemor

Jannik Hastrups version fra 1982 "Hvordan det videre gik den grimme ælling (12 minutter)

Der er så dejligt ude på landet - Dan Turell

Dan Turell

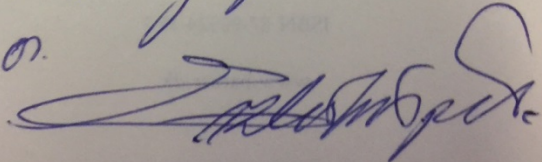
Der er så dejligt ude på landet -

Der er så dejligt ude på landet
Det er der bare. Det er oplæst og
vedtaget.
Det lærte jeg allerede som barn
og mange voksne gjorde sig stor
umage
og fik sved på panden for at lære
mig det.
Forældre, lærere, danskbøger,
famiemedlemmer
og avisernes bagsider gentog gang
på gang
hvor dejligt der var ude på landet.
Man læste tit historier om det.
Somme tider sang man sange om
det.
Der er så dejligt ude på landet

Peter Eszterhás

IMRE KERTÉSZ
Kaddish for
et ufødt barn

På dansk ved
Peter Eszterhás

Kære Ladi!
Stor sødtes søkkel i sin
brunnest og grinner med
bit o.

BATZER & CO
Roskilde Bogcafé